

Ніна Фіалко

Родинні гріхи

ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН

ББК 84 (4 Укр) 6
УДК 82-311.4
Ф84

Фіалко Н.І.

Ф84 Родинні гріхи. Тернопіль:
Навчальна книга – Богдан, 2008. — 464 с.

ISBN 978-966-408-517-2

Драматична історія життя головної героїні роману “Родинні гріхи” не залишить байдужим жодного читача, який візьме до рук цю книгу. Кохання, дружба і нелегкі колізії долі — ось що привертає увагу до цього твору.

Для широкого загалу читачів.

ББК 84 (4 Укр) 6
УДК 82-311.4

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина даного видання не може бути використана чи відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.

ISBN 978-966-408-517-2

© Фіалко Н.І., 2005
© Навчальна книга – Богдан, макет,
художнє оформлення, 2008

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Трохи історії

На початку двадцятого століття село Косенівка належало до Уманського повіту Київської губернії. Через усе село протікала, як і тепер плине, вузька, але швидка річечка Герасимиha. В деяких місцях її можна було перейти вбід, а в інших — навіть перескочити, не замочивши ніг. Колись річка була набагато ширшою, і про це свідчать широкі луги та болота, що розтяглися майже по всій її довжині. Болота підсихали, й на тому місці добували торф, там його сушили, а згодом доставляли до осель. Мальовничі пагорби і луги буяли зеленню. Високі трави впереміж із різнобарвними степовими квітами наповнювали повітря пахощами, від яких паморочилася голова.

Найбільше красу лугів було помітно й відчутно під час сінокошу. Стрекотали коники-стрибунці, в синьому небі витьохкував жайвір... Посеред буйнотрав'я стояли, мов на чатах, ясени і граби, вздовж річки густо росли лози й крислаті верби. Річка чомусь міліла, луги висихали, і люди почали використовувати їх під городи. Але краса лугів надовго залишилась у снах та спогадах.

Старожили оповідають, що назву селу дали переселенці з міста Косенів, що було колись на Волині. Сьогодні на тутешній території виявлено залишки поселення трипільської та двох поселень черняхівської культури. Документальне підтвердження з'явилося недавно, а легенду передавали від покоління до покоління. Підтвердженням її неодноразово ставали підземні ходи, в яких мешканці села знаходили рештки людських кісток,

глиняного посуду і кам'яних знарядь праці. Такі речі не викликали особливого захоплення, тому їх або закопували знову в землю, або викидали на смітник. На могильниках старалися не будувати осель. Старі люди казали, що на такому місці забудовник не матиме ні щастя, ні достатку. Це передавалося із вуст в уста, перекази обростали різними домислами і так дійшли до нас.

Багата земля Уманщини завжди була ласим шматком для завойовників. Про людей ніколи ніхто не дбав, лише намагалися якомога більше з них вичавити. Тому на цій землі часто спалахували вогнища визвольного руху, місцевий люд активно підтримував Гайдамаччину і Коліївщину. Хоча село Косенівка географічно віддалене від центральних доріг, його мешканці долучалися до головних політичних подій краю і вважали себе прямими нащадками козаків.

Пани у селі змінювалися, поневолення місцевих селян збільшувалось, і ненависть до них зростала. Доживала віку стара поміщиця Марія Живкович (Фабриціус), маєток орендував І. Сук. Управління доручили сільському старості та соцькому, які стежили за обробітком панської землі та збором податків із селян. Маєток мав близько двох із половиною тисяч мешканців, серед яких були і євреї. Вони володіли десятма різними крамничками, і фінансово впливали майже на все село. То ж селяни залежали не тільки від панів... Євреї часто зазнавали погромів, останній був у сусідньому селі Легедзине. Щоби менше звертати на себе увагу, євреї нерідко змінювали свої прізвища на українські, залишаючись однаке такими самими євреями, як і раніше.

Косенівка розташована на великих покладах сірого, з голубим відтінком, граніту, який люди використовували для будівництва. У землі від міста Хмільника до Звенигородки знаходиться радоновий пласт, і село саме на тій косі, про що свідчить газ, який виділяється з глибоких льохів. Взимку його не чути, а з настанням тепла він підходить до верхніх шарів землі, заповнює льох і зовсім витискає з нього кисень. Ніхто ніколи не вивчав, як цей газ діє на здоров'я людей, але мешканці зауважують серед володарів таких льохів велику смертність від пухлин. Газ виділявся тільки на відповідній глибині. Є криниці зі солоною водою, майже

не придатною для пиття. Може, та вода лікувальна або шкідлива — ніхто того не знає.

Щоби полегшити спілкування серед людей, у селі побудували дві греблі, через що утворилося два великих ставки, які згодом наповнили рибою.

Отже, забуте Богом і людьми село розташоване далеко від залізниці й центральних шляхів. До нього можна було дістатися тільки пішки або за гарної погоди доїхати кіньми. Коли починались осінні дощі або весняне танення снігів, чорнозем ставав таким гливким, що люди не відвідували навіть сусідів, які жили навпроти. До центру села добирались обхідними стежками й городами, щоби зайвий раз не місити болота. До настання морозів життя ніби призупинялося. Тоді селяни могли більше часу приділити власному господарству.

До жовтневого перевороту 1917 року в селі працювало три водяних млини, чотири кузні, сім вітряків, діяла православна церква. Поселення хоч і далеко від Києва, проте вже 1917-го року тут були хата-читальня, бібліотека, трикласна церковно-приходська школа. На кожній вулиці організували свій гурток музичних інструментів. Іноді ставили самодіяльні вистави, але участь у них брали тільки чоловіки. 30 сімей у селі виписували газети, переважно російською мовою. Треба сказати, що великі політичні зміни в державі зачепили чорним крилом мешканців і цього віддаленого села.

Феон Мельник

Родина Мельників була не дуже великою: два сини і дві доньки. Кажуть, що заможні люди плодилися не так рясно, як бідняки. Чи в них голови була зайняті більше примноженням і збереженням достатку, чи, може, працювали більше за інших... Старого батька у селі вважали грошовим мішком, бо хто б не прийшов до нього за позикою — нікому не відмовляв. Але найбільшу повагу мав за те, що ніколи не ходив боржником у євреїв. Згідно закону батьківська хата мала би належати старшому синові, але найменшого Бог дав тоді, коли старші були вже дорослими. Малим дітям завжди більше родинної любові перепадало, бо батьки надіялися, що вік доживати доведеться саме при них. Наділили доньок гарним посагом і видали заміж, молодшого сина залишали

Валентина Петрівна, так звали нову господиню, стала на бік Тоні. Вона зробила інший висновок. Часто, коли Тоня приходила пізно, наливала тарілку гарячого супу.

— Іди поїж! Я взяла кілька твоїх картоплин і вкинула до свого супу, тому мусиш тепер їсти зі мною, — кликала тихенько до кухні, щоби дівчата не чули.

— Я вдячна вам за турботу, — говорила, вражена її добротою, Тоня.

— Дівчата неправі, але ж я їм свого розуму не вставлю, — чомусь виправдовувалася старенька.

— Мені так ще й краще, — заспокоїла її дівчина. — Хрущова зняли, і в крамницях дедалі більше продуктів, тож поїсти можна буде в їдальні. Гроші заробила непогані, могу дозволити собі й таку розкіш.

Нова пропозиція

За роботою і навчанням особисте життя відійшло на дальній план. Після неприємної пригоди з місцевим мешканцем Тоня дала собі слово, що в Ростові не зустрічатиметься з жодним хлопцем. Мала таку нагоду в школі, але відмовила відразу, щоби не марнувати часу, якого їй катастрофічно не вистачало. Листи надходили від матері та Люби. Подруга писала, що її коханий Льоня звільнився в запас і як у воду канув, жодного листа не прислав. Вона тепер зустрічається з новим хлопцем — Іваном, який шойно повернувся з армії.

Мати переслала конверт від незнайомця з Вінниці. Тоня з цікавістю вийняла невеликий аркуш паперу, списаний рівним почерком. Лист був від учорашнього солдата Льоні.

“...отримавши мого листа ти здивуєшся, але прошу, дочитай до кінця. Коли вперше побачив тебе у Люби, то зрозумів, що ніколи з нею не одружуся. Перед очима бачу лише тебе. Приїхав додому й відразу пишу листа. Дуже прошу: відпиши....”

“От скотина!” — подумала Тоня. Відписала дуже коротко: “Паскуд і зрадників не підбираю”. Більше від Льоні листів не було.

Перед Новим роком від Люби надійшло запрошення на весілля. Щаслива подруга нарешті виходить заміж! У школі саме

канікули, на фабриці Тоня взяла відпустку на два тижні й майнула до України. Скучила за домом, українською мовою і дуже хотіла відпочити або хоч відіспатися.

Повернувся з війська Вадим і чекав на сестру, яку давно не бачив. А молодші брати чекали гостинців. У селі шоколадних цукерок ще не бачили. Може, тому, що недоступні за ціною, а найімовірніше вони сюди просто не потрапляли. Коли Тоня прислала пакунок із вишуканими цукерками і справжнім шоколадом, це була подія з галузі фантастики! Такого блаженства родина ще ніколи не відчувала. Тепер усі сподівалися, що, може, знову пощастить поласувати цукерками. Хлопчиська вихвалялися, а може, й пригощали однокласників, бо кілька дівчат згодом також обрали професію кондитера.

Вадим повернувся змужнілим, заробив грошей стільки, що вистачило одягнутися, як кажуть із голови до ніг. Був гордим із того, що ні від кого не залежить і не просить на цигарки. Відпочивати довго не мав права, бо до трьох тижнів треба влаштуватися на будь-яку роботу. Відразу повернувся до колгоспу на стару посаду агронома-хіміка. Взимку хіміки не дуже обтяжені роботою, тому часто їздив до району на семінари поновлювати призабуті знання. З Тонею в нього завжди були добрі стосунки, а тепер вони переросли у ширшу дружбу і взаєморозуміння. Сестра за роки його служби стала розважливішою і поміркованішою. Мати з бабою раділи, що діти від трьох батьків живуть у мирі й злагоді. Мабуть, і самі не розуміли, що це залежало найбільше від них, а не від дітей.

На своє весілля Люба прислала запрошення і до села. Забаву призначили відразу після Різдва, але подруга просила Тоню прийти раніше, щоб обговорити різні деталі. Сільський клуб майже не приваблював, а крамницю, де працювали чужі дівчата, Тоня обминала. Не могла забути розповіді Анатолія. Не знала, чи вірити тому, що він сказав, але неприємний осад на душі залишився.

Після приїзду, не зволікаючи, бо Новий рік не за горами, поспішила до Тального. Селище — за три кілометри від райцентру, і часто їх доводилося долати пішки. Зима цього року подарувала багато снігу. Морозець потріскував під ногами неповторною

мелодією. Тоня милувалася рожевим заходом сонця, і душу заповнювала хвиля незрозумілого тепла... Життя прекрасне.

Люба дуже втішилася з приїзду Тоні.

— Я відчувала, що ти будеш саме сьогодні! — вигукнула вона. — Ми і для тебе замовили місце в нашій компанії. Скоро познайомлю тебе зі своїм нареченим Іваном.

Про недавнього солдатика подруга навіть не згадувала, і Тоня промовчала, щоби не псувати їй настрою.

Належно підготовлене свято відбулося весело й гамірно. Але задоволення від вечірки Тоня чомусь не отримала, почувалася чужою і зайвою. Хлопці, які залицялися до неї, виявилися нецікавими. Тільки-но пари почали розходитися, вона й собі вислизнула з чужої хати.

Прокинулася біля обіду, і Тоня зауважила, що пропав голос, хоча горло не боліло. Шипіла, мов гуска, і це викликало тривогу. Люба переймалася своїми проблемами і запропонувала подрузі стати старшою дружкою на своєму весіллі. За їхнім звичаєм дружка має два дні ходити в українському вінку, а молода — в білому. Щоби такий вінок десь узяти, Тоня змушена була повернутися додому.

Надя, довідавшись про роль доньки на тому весіллі, погодилася поїхати подивитися. Цікаво дізнатись, як гуляють в іншому селі, та найбільше кортіло подивитися на знаменитий колгосп. У ньому працювали і мешкали люди зі всієї України, мабуть, у національні обряди кожен вніс щось своє.

У січні під час хурделиці без головного убору, та ще й у вінку не дуже приємно ходити, але все обійшлося. Надя відпочила усією душею й потім похвалилася доньці:

— Уперше сиділа між людьми спокійно, без остраху, що якась шльондра спеціально зіпсує настрої, розповідаючи про батькові походеньки. А ти молодець, гарно справилася з обов'язками дружки, і, головне, поводитися пристойно. Дякую, що вмовила мене поїхати.

— Рада за вас. Терпіла у вінку даремно, хоч вам сподобалася... — відповіла Тоня, бо сама з нетерпінням чекала завершення весілля.

Як би добре не приймали їх, а Тоня відчувала, що шляхи з подругою розходяться дедалі ширше. Поспішили до села, бо відпустка вже закінчувалася.

Травма

У Ростові знову почалися напружені дні. Витрати день у день збільшувались, і Тоня не відмовилася від попередньо домовлених робочих місць. Постійно недосипаючи, почувалася втомленою. Однієї ночі, працюючи в шоколадному цеху на вальцовочній машині, ледь не залишилася без правої руки. Наприкінці зміни, порушуючи правила безпеки, намагалася вибрати горіхи між валками. Вони захопили зігнутий шкребок, яким вона діяла, і потягнули руку. Тоня швидко зрозуміла свою помилку і з великою силою вихопила правицю, але на великому пальці здерла шкіру до кістки. Викликали швидко допомогу, і в травмпункті наклали шви. Сильний біль, що тривав кілька днів, не давав заснути навіть на хвилину. На фабриці дали звільнення від роботи, а в школі закінчувалася третя, вирішальна чверть. Треба було писати багато контрольних робіт і творів, а в неї рука забинтована. Носилася з пальцем біля двох тижнів. Коли вже змогла працювати, повернулася у зміну, але від креслень у головного механіка відмовилася. Кінець практики — через півтора місяця, а з курсовою працювати не починала.

Напередодні 1 Травня з Тонею, коли працювала в другу зміну, знову сталося нещастя. При зачищенні великої вальцовочної машини кришкою відбило пучку великого пальця, але вже лівої руки. Стирчав лише ніготь, на кінці пальця виявилася роздробленою кістка. Нестерпний біль знову тривав кілька днів, але правильно надана медична допомога прискорила загоювання рани. Так невдача за невдачею супроводжували Тоню.

Валентина Петрівна дбала про дівчину, мов про рідну, намагалася підтримати морально і допомогти в побуті.

— У тебе зараз нещаслива смуга, але довго тривати вона не може, — заспокоювала вона. — У житті людей так буває. Надійся, що скоро минеться...

— Добре, що хоч ліва рука, а то креслень взагалі не зробила б, — сміялася Тоня.

— Давай краще приміряємо костюмчик, що я тобі шию. Побачимо, чи до лица тобі жовтий колір...

Приміряли ще недошитий костюм, і Валентина Петрівна зробила висновок:

— Лежить гарно, але жовта барва тобі зараз не до лица. Влітку трохи засмагнеш, тоді вона по-іншому виглядатиме. Колір обличчя залежить від їжі та стану душі. Щоби бути привабливою, треба більше відпочивати і правильно харчуватися, — повчала вона дівчину, мов свою доньку.

— Саме цього мені зараз бракує, але на майбутнє запам'ятаю, — засміялася Тоня і поспішила до школи.

Після закінчення технікуму дівчина планувала продовжити навчання в інституті, тому до науки ставилася серйозно. Розуміла, що самій підготуватися до іспитів буде важко. Отримавши атестат з хорошими оцінками, полегшено зітхнула і подумала: “Може й не знадобиться ні для чого, а скільки часу згаяла. Дівчата вже тиждень, як поїхали додому, а я ще іспити здаю”.

Привітна господиня забажала провести квартирантку аж до поїзда. На вокзалі Валентина Петрівна просила писати їй, бо чи доведеться ще коли зустрітися. Тоні стало жаль цієї старенької жінки, яка пошарпаною життєвими вітрами тополиною стояла на пероні й витирала скупі непрошену сльозу. Страшна старість самотнім людям!

Сльози радості

Ранок видався сонячним і теплим, поїзд наближався до рідної Черкащини. Білі хати, що виднілися край дороги, сади, покриті густим біло-рожевим цвітом, наповнювали ество особливим почуттям. Як не добре в гостях, а вдома краще. Тут і повітря якесь інше, і дихати легше. Обабіч шляху стоять, мов вартові, стрункі тополі. Ніде нема таких лісосмуг, як навколо Умані. Коли б Тоня їх не бачила, в неї завжди на очі навертаються сльози. Ніколи б вона не залишила рідну Україну, де співуча мова і дорогі її серцю місця. Так вона думала тоді...

Завжди дивувалася, що люди, відійшовши від села навіть на десять кілометрів, починають “чтокать и какать”, їх же ніхто до того не примушує. Добровільно відрікаються від батьківського і

поспішають швидко розпрощатися зі своїм минулим. Хіба ж то сором — народитися в селі? Дивно, бо коріння майже всі мають сільське, то чому ж ми цього соромимось? Люди бідні, бо тяжко працюють і за це отримують копійки, на які нормально існувати неможливо. Телефонний зв'язок із Косенівкою діє тільки в межах району, а людей доля розкидала по всьому Союзу. Нікого не цікавлять селяни, головне для влади — переділ землі та колгоспного добра. З Косенівки написали, що знову відбувся територіальний поділ, і село нарешті приєднали до Уманського району. За стільки років одне нормальне рішення прийняли! Але, щоби нібито менше створювати паперової тяганини, село приєднали до іншого села цього району. Те, що не встиг забрати попередній колгосп, обов'язково приборкає інший.

Найкращою новиною для Тоні стало перебування вітчима на лікуванні від алкоголізму в Черкасах.

— Так уже допився, що кинули, ніби колоду, в машину, і відвезли. Сини підросли й соромляться батька, коли той п'яний по селу ходить. Часто серед білого дня з Лідою по кукурудзах вештаються, — розповідала мати. — Хотіли вигнати з роботи, але нема кому передати справи і вирішили здати на примусове лікування. Для отримання диплома його три члени правління возили до Чигирина, як мішок гною. Правда, з дипломом повернулися всі однакові...

Хоч трохи перепочинку в хаті, поки Петро на лікуванні. Оглянула мати травмовані пальці, що червоніли свіжими рубцями, і захвилювалася:

— Чому ти так недбало ставишся до здоров'я? Тобі руки берегти треба найбільше, бо хліб зароблятимеш ними і головою. Чого варта жінка без здорових рук? І взагалі, про здоров'я треба піклуватися самому, бо навколишнім до тебе байдуже.

На підтвердження материних настанов у Тоні вранці знову пропав голос, без будь-якої на те причини. Про звертання до лікаря не могло бути й мови, бо треба їхати захищати курсову роботу.

Зміст

Від автора	3
РОЗДІЛ ПЕРШИЙ	4
Трохи історії	4
Феон Мельник	6
Народження доньки	8
Жовтневий переворот	10
Василь Шевчук	13
Перші червоні осередки	18
Створення комуни	26
Сумні спогади	28
Спроба щось змінити	32
Життя родини Маляренко	34
Втеча з села	37
Смерть Василя	39
Сестрина біда	43
Мачуха	46
Погляд Наді на заміжжя матері	48
Несподіване одруження	52
Іван	58
Кожному своє	60
Війна	61
Повернення Івана	64
Надине кохання	70
Повернення своїх	74
Ревізор	78
Повернення Івана і кінець коханню	79
Повоєнний голод	82
Родина Дячуків	83
Третій шлюб	85
У кожного свої клопоти	90
Усвідомлення неповноцінності	93
Ортопедичний інститут	96
Петрові походеньки	98
Великі сніги	100
Перший прояв характеру	103
Навчання в Умані	105
Спроба змінити місце роботи	108
Друга спроба змінити життя	115
Вступні іспити	118
РОЗДІЛ ДРУГИЙ	123
Спогади	123

Нові враження	126
Невпевненість	127
Сільські новини	133
Канікули	135
Велика помилка	138
Іспит	139
Літо	141
Студентські загони	144
Знайомство	148
Перше кохання	151
Чекання новин із Києва	153
Несподівана пропозиція	155
Зміна місця навчання	159
Призов до війська	163
Практика	163
Без вітчима	165
Безсоромне повернення	170
Показовий колгосп	172
Листи	175
Зустріч зі смертю	177
Будинок відпочинку	183
Несподівана зустріч	184
Оглядини	187
Ворожіння	195
Пригоди	196
Нова пропозиція	201
Травма	204
Сльози радості	205
Діпломна робота	207
Одруження брата	208
Нове знайомство	209
Вінниця	212
Захист диплома	214
Запрошення	216
Зустріч із батьком	223
РОЗДІЛ ТРЕТІЙ	226
Великі надії	226
Зустріч із долею	234
Різні думки	237
Перші розчарування	238
Подруга	240
Зустріч женихів	245
Несподіване заміжжя	247

Весілля	254
Чужа	257
Родина Галаїв	260
Пропозиція Жені	269
Нові друзі	270
Пропозиція матері	271
Приїзд брата	274
Анатолій	276
Прозріння	278
Народження Олексія	279
Велика радість	284
Приїзд ще одного брата	287
Смерть батька	290
Зміни	291
Призов братів до армії	292
Смерть бабуні	294
Брати	296
Одруження Віктора	298
Роздуми про партію	301
Ціна довіри	306
Розповідь Наді	308
Прощання з заводом	310
Віктор	312
Пошуки роботи	315
Господи, коли ж ти мене розумом наділиш?	316
Приїзд свекрухи	320
Ще одна біда	323
Плата за добробут	327
Воля матері	332
Остання зустріч	334
Сон і життя вітчима	336
Друга вагітність	337
Велике здивування	340
РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ	342
Зміна роботи	342
На порозі смерті	345
Відкриття для себе західної України	353
Чорнобильська трагедія	357
Смерть свекрухи	359
Бажання щось змінити	361
Каяття за скоєні вчинки	363
Син	364
Однієї біди замало	371

Синова тривога	375
Знайомство з майбутньою невісткою і весілля	378
Знайомство з близька	380
Продовження старої теми	381
Прозріння	384
Поїздка до Польщі	388
Зустріч із батьком	394
Максим	396
Інститут	397
Знову лікарня	399
Максимові “подвиги”	401
Московська сваха	407
Поїздка на заробітки	411
Повернення Максима	413
Дурних вчать	416
Знову дача	419
Нове будівництво	423
Нове захоплення Максима	424
Нові переживання	425
Свати	436
Гірка правда	438
Вадим	439
Сашкова родина	444
Самотня старість	445
Повернення в минуле	450
Сон	453
ЕПІЛОГ	457